

AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1930–2014)

Ismét eltávozott közülünk egy nagy egyéniség. Csak nemrég volt, hogy a közgazdász-szakma búcsúztatta Bródy Andrást, s most ismét egy pótolhatatlan veszteség ért bennünket, Augusztinovics Mária, Guszti halálával. (Az olvasó ne tekintse a Guszti becenév említését sem tiszteletlenségnek, sem túlzott bizalmaskodásnak, hiszen aki valaha is valamilyen szakmai kapcsolatba került vele, az megtapasztalhatta, hogy a közvetlen kapcsolat kialakítása érdekében éppen ő bátorított mindenkit, hogy használja a becenevét.)

Augusztinovics Mária 1952-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, ezt követően először a Pénzügyminisztériumban, majd pedig az Országos Tervhivatalban dolgozott. Kandidátusi értekezését a forradalom évében, 1956-ban védte meg. Ezek a szikár tények azt sugallhatják a tájékozatlan olvasó számára, hogy bizonyára egy „vonalas szocialista káder” búcsúztatásáról lesz szó. Akik viszont valamelyest is ismerték Gusztit és netán találkoztak is vele, meggyőződhetnek arról, hogy a felszínes információk mennyire csalókák tudnak lenni. Mert aki vele bármilyen kapcsolatba is került, legalább három dologról meggyőződhetett: egyrészt a nyitottságról és a minden feltétel nélküli segítőkészségről, másrészt a széles szakmai látóköréről és harmadrészt pedig a minőség és a szakmai színvonal iránti erős elköteleződéséről. Soha semmilyen körülmények között nem vált semmilyen ideológia vagy irányzat kiszolgálójává, egész lényével a tudományosan megalapozott és igazolt összefüggéseket kereste. Kisugárzó egyénisége szinte senkit nem hagyott közömbösen. Emlékszem, hogy egy-egy konferencia szünetében hányszor álltuk körbe, kíváncsian vártuk a véleményét az aktuális szakmai problémákról, s még az sem riasztott el bennünket, hogy közben nyelnünk kellett a cigarettafüstöt, mert szenvedélyes dohányos volt.

Nem kereste az olcsó népszerűséget, nem állt be egyik politikai szekértábor szakértői csapatába sem. Talán éppen ennek a hajlíthatatlan, elvszerű magatartásának tudható be, hogy nem kapott annyi hivatalos elismerést, mint amennyit megérdemelt volna. Kicsit megkésve, nyolcvanéves korában, 2010-ben kapta meg a Széchenyi díjat. Jóllehet őt sohasem érdekelték a hivatalos elismerések, mégis nagyon fájó volt tudomásul venni – no nem neki, hanem nekünk a tudományos közösség tagjainak – hogy az 1980-ban megszerzett közgazdaság-tudományok doktora cím megszerzését nem követte az MTA tagsága. A jeles tudományos társaság nem látta indokoltnak maga körébe invitálni Augusztinovics Máriát. Persze értékelhetjük ezt úgy is, hogy egy valóban autonóm egyéniség, aki nem akarja egyik közgazdasági iskola korlátait sem magára venni, az nem számíthat sok pártfogóra. Szerencsére őt sokkal jobban érdekelték a tanítványok és a tudományos műhelyek munkája, mint a hivatalos vélekedések. S ezért hatása is nagyobb volt, mint némely akadémikusnak, minden bizonnyal az MTA tagság nélkül is sokan fognak rá jó szívvel emlékezni, és a nagyszámú tanítványa gyakran hivatkozik majd tudományos elemzéseire.

Augusztinovics kutatómunkája két nagy témakörbe sorolható. Tudományos pályájának első felében a pénzülmélettel és a népgazdasági tervezéssel foglalkozott. Ennek kapcsán igen sokat tett az input-output modellek használatának és elterjesztésének területén. A szocialista gazdaság pénzforgalmi modellje című kandidátusi értekezése nemcsak a maga korában volt úttörő jellegű, hiszen a szocialista-kommunista felfogásban a pénznek és az ezzel kapcsolatos modelleknek nem nagy becsülete volt, a természetes tervezés dominanciája miatt. De még mai szemmel is előremutatónak tekinthető, hiszen olyan kérdéseket feszegetett, mint a tőke- és hitelmérlegek, valamint a stock és a flow összefüggések kérdésköre. A mai főirányú makroökonómia egyik komoly hiányossága éppen az, hogy nem helyez kellő hangsúlyt a stock-flow kapcsolatokra és többek között ezért sem tudja megragadni a gazdaság dinamikus mozgásának a lényegét. (A manapság oly divatos impulzus-válasz elemzés, az egyensúlyi pályáról külső sokkok hatására való letérés és visszatérés modellezése nyilván nem tekinthető autentikus dinamikus közelítésmódnak.)

Módszertani szempontból is kiemelkedő jelentőségű munkát végzett: a Pénzforgalmi Kapcsolatok Mérlegének megalkotásával ugyanis az input-output technikát alkotó módon használta a pénzügyi kapcsolatok vizsgálatában. Matematikai felkészültsége alapján válhatott volna akár mainstream közgazdásszá is a rendszerváltás után, hiszen a módszertanilag legigényesebb makro- és mikroterületeken egyaránt helyt tudott volna állni. De ő nem a könnyen elérhető siker alapján választotta kutatási témáit. Számára a matematikai modellezés és módszertani közelítésmód sohasem volt öncél, mindig a vizsgálandó feladatnak megfelelően használta ezeket az eszközöket, szigorúan csak annyit, amennyi szükséges volt. Soha sem a matematikai módszerhez keresett közgazdasági alkalmazási területet, hanem a számára fontos közgazdasági terület elemzéséhez választott adekvát vizsgálati eszközöket a módszertani arzenálból.

Augusztinovics Mária másik meghatározó kutatási területe, amellyel főként 1984 után – az MTA Közgazdaságtudományi Intézetébe való kerülése után – foglalkozott, s amely alapján vált igazán közismertté, az a nyugdíjrendszerek vizsgálata, az emberi életpálya közgazdasági modellezése. Tagja volt a 2007 és 2010 között működő Nyugdíj- és Időskorú Kerekasztalnak. Ez a szakértőkből összeállt műhely igen sokat tett annak érdekében, hogy felhívja a közvélemény figyelmét a nyugdíjrendszerünk anomáliáira és hosszú távon való fenntarthatatlanságára. A Kerekasztal arra is jó példát adott, hogy miként lehet egymás mellé leültetni bal- és jobboldali irányultságú szakértőket egy közös, az egész országot érintő probléma megoldásának keresésére. Talán nem véletlen, hogy Guszti volt ennek az egész szerveződésnek a motorja, hiszen az ő egyéniségéből áradt a másokra való figyelés, tolerancia, az együttgondolkodás, a konstruktív együttműködés őszinte szándéka. Nagy kár, hogy nem követték ezt a jó példát más területek, és hogy mára már teljesen illuzórikussá vált ilyen paritásos szakmai műhelyek létrehozása.

A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága tekintetében nem azt tartotta alapvető problémának, hogy az előregedő társadalom miatt egyre kedvezőtlenebb lesz a munkaképes korúak és a nyugdíjasok aránya, mert valójá-

ban ez az arány nem romlott számottevően az elmúlt évtizedekben. Hanem sokkal inkább azt, hogy alacsony a foglalkoztatási ráta és a bérjövodelemk színvonala. Megállapítása szerint az adott magyar foglalkoztatási és jövodelemi viszonyok mellett a mai aktív korúak nagy részének nagy valószínűséggel nem képződik elégséges többletmeztakarítása a nyugdíjas évekre. Amennyiben ezek a trendek tartósak maradnak, akkor 2050-re az átlagos nyugdíj az átlagos jövodelemnek csak töredéke, 10-20%-a lesz.

A súlyos problémák megoldására Guszti egy három pilléren álló nyugdíj-rendszert javasolt. Az első pillér az adókból finanszírozott alapnyugdíj, amely a társadalmi szolidaritás alapján, állampolgári jogon mindenkinek járna. A második pillért a kötelező munkanyugdíj adja, amelyben a járadék alapját szigorúan a befizetett járulékok határozza meg. És végül a harmadik pillér az önkéntes, magánnyugdíj, amely az érintett felek megegyezése alapján alakul. A javasolt hárompilléres rendszert lehet és kell is bírálni, de meggyőződés szerint megkerülni semmiképpen nem lehet. Mert bizonyos, hogy a magyar társadalomnak valamit kell kezdeni azokkal az emberekkel – akiknek a száma nem szűkül, hanem inkább bővül –, akik az életük során, ilyen vagy olyan okok miatt nem tudtak elégséges nyugdíjalapot összegyűjteni. S ugyancsak rendezni kellene azt az áldatlan állapotot, hogy a munkanyugdíjak tekintetében a mai rendszerben alig fedezhető fel kapcsolat a nyugdíjcélú befizetések és a később folyósított nyugdíj járadék között.

Hetvenedik születésnapjára a tanítványai egy emlékkötettel lepték meg, amelynek címe Racionalitás és méltányosság (szerk.: Király J., Simonovits A. és Száz J., Közgazdasági Szemle Alapítvány Budapest 2000.) volt. Minden biztonnyal a kötet névadói nemcsak, vagy elsősorban nem a kötet tartalma alapján választották a címet, hanem sokkal inkább az ünnepelt személy miatt. Biztosan nem tévedtek, mert aligha lehetne két szóban pontosabban jellemezni Augusztinovics Máriaát és munkásságát. Jó érzékkel navigált a méltányosság és a racionalitás sziklái között és biztos kézzel tartotta a kutatásai kormányát a kívánatos mix irányába. Tudta ugyanis a nagy titkot, amely ezt a feloldhatatlannak látszó dilemmát mindig lerendezi, nevezetesen sohasem lehet egy olyan megoldást racionálisnak értékelni, amely jelentős társadalmi méltánytalanságokat idéz elő.

Mellár Tamás